

Bakalářská práce

2019

Dominika Fojtíková

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Socialismus jako kulturní typ
Proměny a kontinuita reálně socialistické
každodennosti
Dominika Fojtíková**

Plzeň 2019

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra antropologie

Studijní program Antropologie

Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Bakalářská práce

Socialismus jako kulturní typ

Proměny a kontinuita reálně socialistické

každodennosti

Dominika Fojtíková

Vedoucí práce:

Doc. Petr Lozoviuk, Ph.D.

Katedra antropologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2019

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, srpen 2019

.....

Poděkování:

Ráda bych touto cestou poděkovala svému vedoucímu práce Doc. Petru Lozoviukovi, Ph.D. za cenné rady ohledně pramenů a literatury, za trpělivost, kterou měl při psaní mé bakalářské práce a za provedení prakticky celým studiem bakalářského studia antropologie. Velký dík patří rodině a přátelům za obrovskou podporu při studiu, povzbuzování při neúspěších a sdílenou radost při úspěších.

OBSAH

1 ÚVOD.....	1
2 METODOLOGIE SBĚRU DAT.....	2
3 KAŽDODENNOST A DEFINICE REÁLNÉHO SOCIALISMU.....	4
4 KULTURNÍ TYP A ŽIVOTNÍ STYL.....	8
5 KULTURA ZA REÁLNÉHO SOCIALISMU.....	11
5.1 Zájmové a členské organizace.....	12
5.2 Urbanizace za reálného socialismu.....	27
5.3 Oblast hudby.....	29
5.4 Svátky a oslavy s nimi spojené.....	35
5.5 Do It Yourself kultura v Československu.....	40
6 ZÁVĚR.....	44
7 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	45
7.1 Literatura.....	45
7.2 Internetové zdroje.....	47
7.3 Seznam informátorů.....	50
8 RESUMÉ.....	51
8.1 Resumé v anglickém jazyce.....	51

1 ÚVOD

Většina kulturních prvků má své jasné dobové a časové zařazení. Reálný socialismus je, jako i jiná časová historická období, charakteristický několika kulturními rysy, které se v jiných obdobích a kulturách buď nenachází, nebo jsou nejtýpějšími právě pro období reálného socialismu. Jedná se o prvky, které zažily svůj vznik a největší část vývoje (a případně i zánik) v období reálného socialismu.

Tato bakalářská práce je věnována problematice vybraných kulturních projevů, zvyků a tradicí výše zmiňovaného historického období socialistického Československa. Jejím cílem je na základě rozboru vybraných dílčích prvků každodenní kultury osvětlit principy fungování místní verze tzv. reálného socialismu. Konkrétně se jednalo o zájmové a členské organizace, o fenomén socialistické urbanizace, o oblast hudby, socialistickou festivitu a „do It Yourself kulturu“. K jejich tematizaci došlo na základě rozboru dat získaných během kvalitativního šetření. Byly to totiž právě tyto elementy reálsocialistické každodennosti, které byly mými respondenty vnímány jako typické pro tehdejší epochu. V podtitulu názvu, „Proměny a kontinuita reálně socialistické každodennosti“, je proměnami a kontinuitou myšlen vývoj znaků, kterým je v práci věnována detailnější pozornost.

Definice vybraných kulturních znaků, společenských uskupení a subkultur charakteristických pro reálný socialismus a jejich kategorizace do tohoto období je tedy stěžejním cílem této práce. Jedná se o vybrané kulturní vzorce a návyky, o nichž lze předpokládat, že vykazují jistý vztah k epoše reálného socialismu českého, respektive slovenského typu. Týká se to především oslav státních svátků, fenoménů jako tramping, „Do It Yourself culture“ nebo o společenská uskupení, jako jsou Socialistický svaz mládeže, skauting nebo Pionýrská organizace.

2 METODOLOGIE SBĚRU DAT

Ve výzkumu pro tuto závěrečnou práci se snažím zachytit prvky, které tvořily každodennost respondentů v období reálného socialismu. Zkoumaným vzorkem jsou lidé, kteří se narodili v období mezi lety 1948-1971, a to z toho důvodu, že dosáhli dospělosti ještě za dob zmíněného režimu, tudíž lze předpokládat, že již vnímali socialismus jako životní realitu, kterou jsou s to porovnat se současností. Základní data byla vytvářena a shromažďována prostřednictvím přímého kontaktu s respondenty, ve dvou případech pak pomocí telekomunikační technologie sociální sítě (Skype). Rozhovory probíhaly metodou polostrukturovaných interview, přičemž mnohdy došlo i k naprosto volnému vypravování ze strany respondenta bez dalšího dotazování. Jedna z respondentek donesla i dva dobové deníky, které tvořily se spolužačkami ze školy; informace z deníků pro práci využívám též. Velmi důležitou částí tohoto výzkumu byla samozřejmě i rešerše základní literatury zapadající do kontextu tématu bakalářské práce, včetně internetových zdrojů, učebnic, encyklopedií, novin, dobových i současných reportáží a dokumentů.

Všechny rozhovory byly nahrávány na diktafon, přičemž vzniklé záznamy jsem následně analyzovala a pro svůj výzkum jsem vybrala nejvíce se opakující části. Ty části, které se opakovaly nejvíce, jsem povrchově zpracovala jako samostatné téma. Témata, o kterých hovořili jen někteří respondenti (jako například vojenská branná služba), jsem vynechala z toho důvodu, že nepřišla relevantní většině informátorů.

Informátory jsem získávala pomocí techniky snowball. Informátory jsem kontaktovala na doporučení jiného respondenta, přičemž jsem kladla důraz na to, aby mezi nimi nebyl přímý (např. příbuzenský) vztah, případně aby nebyl jejich pohled na tehdejší život zcela identický. Usilovala jsem totiž o získání takových etnodat, které by dokumentovaly ambivalentnost

ve vnímání sledované epochy, aby tedy kupříkladu nepatřili všichni informátoři mezi potomky straníků, nebo naopak nebyli pouze potomky disidentů. Ve své práci totiž neakcentuji, jak by to mohli např. činit politologové, či historici moderních dějin, tehdejší politickou situaci, ale tzv. každodennost¹, ke které sice bývalá politická situace neodmyslitelně patří, nicméně v této bakalářské práci se snažím reflektovat pouze zmíněné kulturní koncepty. Zde jsem ovšem několikrát narazila na možná úskalí, jelikož informátoři měli často tendenci spíše se vyjadřovat k tématu tehdejší politické situace. Proto bylo potřeba mnohokrát informátory usměrňovat a průběh rozhovoru vracet k oblastem, které byly pro můj výzkum relevantní.

V rámci získávání narativních dat se však nejednalo o problém jediný, informátoři mluvili rádi, mnohdy velmi dlouho a byli opravdu vstřícní. Téměř všichni dávali najevo radost a trochu nostalgie, ovšem kolikrát až v momentě, kdy došlo k již zmíněnému usměrnění a odpoutání se od politické situace. Informátoři vzpomínali s úsměvem, i proto byly rozhovory velmi příjemné pro obě strany. Problematikou v rámci narativního vyprávění se ovšem může stát právě existence několika subjektivních realit, a proto není možné se spoléhat pouze na výpovědi respondentů. Z tohoto důvodu bylo vhodné zohlednit i další zdroje informací, zejména historické prameny, slovníky, archivní články či dobové dokumenty.

---

¹ Pod pojmem „každodennost“ je rozuměn „úhrn všedních, pravidelně se opakujících, a proto předvídatelných lidských činností, které jsou základem soc. reprodukce individua, malé skupiny a takto zprostředkovaně celé společnosti, činností, které se řídí známými, většinou však nepsanými normami a pravidly, jsou specif časově a prostorově uspořádány a jejich vykonávání předpokládá určitý objem vědění fixovaný v tzv. běžném vědomí (zdravém rozumu, common sense) a vyjadřovaný běžným jazykem. (Detailněji bude každodennost popsána v následující kapitole) (PETRUSEK, Miroslav. Každodennost. *Sociologická encyklopedie* [online]. [cit. 2019-07-31]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Ka%C5%BEodennost>)

3 KAŽDODENNOST A DEFINICE REÁLNÉHO SOCIALISMU

Prostřednictvím Alfreda Schütze² vstoupil do antropologie pojem každodennost, který původně pochází z pojmové výbavy fenomenologie Edmunda Husserla. Úzce souvisí s pojmy jako každodenní život, nebo životní svět. Navazuje na něj i Lutz Niethammer, německý historik, který se zabývá zejména orální historií a metodou historického bádání, ke kterým dle něj neodmyslitelně každodennost patří. Právě Lutz Niethammer vydal roku 1980 průkopnickou studii týkající se metody práce s ústními prameny, *Oral History*³, jedná se vlastně o první pokus propojit dějiny všedního dne s dějinami zkušenosti, což bylo později úspěšně využito například při studiu holocaustu nebo stalinské perzekuce.

Předmět historického bádání se přesunul od mocenských center k širokým masám, což ovšem neplatí absolutně, nejen proto, že do konceptu dějin každodennosti patří i mikrohistorie, ale i proto, že lidé, o které se historikové každodennosti zajímají, nejsou pouhým zlomkem anonymního davu, ale reálnými individui majícími vlastní identitu.

Každodennost není jen soukromí; není opakem veřejného života. Žije v ní každý, bez ohledu na místo ve společnosti, které zaujímá, a na sociální role a pozice, na kterých se nachází⁴.

„Každodennost je především rozvržení individuálního života lidí do každého dne: opakovatelnost jejich životních úkonů je fixována v opakovatelnosti každého dne, v rozvržení času na každý den,“⁵ napsal už před polovinou šedesátých let minulého století Karel Kosík.

² NOHEJL, Marek. *Lebenswelt a každodennost v sociologii Alfreda Schütze: pojednání o východiscích fenomenologické sociologie*. Praha, 2001.

³ NIETHAMMER, Lutz. *Oral history in der deutschen zeitgeschichte*. Frankfurt nad Mohanem, 1980.

⁴ DOUGLAS, Jim Davis. *Understanding Everyday Life*. Londýn, 1973, str. 82.

⁵ KOSÍK, Karel. *Dialektika konkrétního: Studie o problematice člověka a světa*. Praha, 1966, str. 38.

Každodennost je tvořena rutinními aktivitami, jako je jídlo, pití, oblékání, spánek, hygiena, obstarávání věcí, ale patří mezi ně i svatby, pohřby, nebo třeba v rámci pojmu státu a zřízení to mohou být i státní svátky a oslavy s tím spojené. V rámci každodennosti existuje samozřejmě i odchylka, která se týká událostí spojených s mimořádností v životě jednotlivce, ale s každodenností a denní rutinou pro někoho jiného. Snad právě svatby mohou být výborným příkladem této problematiky: pro nevěstu nebo ženicha je tato událost abnormální až výjimečná, kdežto pro oddávajícího je jeho denní rutinou.

Bádání o každodennosti se dostalo nad rámec výzkumu materiální kultury⁶, výživy, spotřebního chování, odívání, aj. Místo struktur a „velkých“ dějin se prosazuje především jiný pohled na dějiny, který pracuje s rozdílnými metodami a soustřeďuje se na zkušenost a sociální praxi jednotlivce. Je to kultura pojímaná historiky a antropology ve svém určitém sociálně-geografickém časovém rámci jako vzorek lidského jednání a chování, a zároveň jako odpověď dané společnosti na podmínky jejího životního prostředí, která představuje její vlastní životní styl. Mnohost otázek, které si dějiny každodennosti kladou, vede k pochopení jakéhosi „přízemí“ naší civilizace: proč a jak mohou lidé žít, tak, jak žijí, jaké podoby má jejich reflexe této reality? Proto dějiny každodennosti zkoumají vedle světa věcí a způsobu jejich využití také dějiny postojů zaujímaných k předmětům, jevům, nebo technologiím. Právě zmíněné postoje jsou pro antropologii důležité, protože ty ve spojení s orální historií jsou často základem k pochopení nejen kultury každodennosti, ale kultury určitého kulturního společenství jako takového. To, jak se jednotlivci staví ke každodenním problémům a to, jak je řeší v korelaci s etnickým, národnostním a státním polem okolo sebe pokládá podstatu skupiny, kterou chceme zkoumat. V případě reálného socialismu v Československu

---

⁶ LENDEROVÁ, Milena, Marie MACKOVÁ a Tomáš Jiránek. *Z dějin české každodennosti: Život v 19. století*. Praha, 2009, str. 16.

se nemusí jednat jen o klasickou každodennost jako je právě pití, oblékání, cestování, ale i o výběr subkultury, do které se jednotlivec buď vědomě, nebo nevědomě, dostane.

Určujícím rysem reálného socialismu jako definovaného období může být nadřazenost politiky nad ekonomikou a propletení obou těchto oblastí dohromady. Ačkoli rysy kapitalismu (jako rozlišovací vlastnická práva a trhy zboží, kapitál a práce) byly nepřítomné, toto ještě stále neznamenovalo existenci socialismu. Naprosto vhodně pro tuto práci je definovaný reálný socialismus ve článku Petra Lozoviuka⁷, kde autor zmiňuje, že reálný socialismus měl bezprostřední vztah ke každodennosti (na rozdíl od socialismu jakožto čiré idealistické doktríny), jelikož se jednalo o takzvaný „prožívaný socialismus“.

Společnost byla ve skutečnosti beztřídní, i když existovaly formy sociálního uzavření, a to zejména uvnitř partokracie a inteligence. Společenské rozdrobení a beztvaré struktury byly umístěny vedle vzrůstající druhé společnosti, kde existovala sociální sebeorganizace kolem uspokojení intersticiálních, ale autentických potřeb⁸. Tyto společenské vztahy nahradily nepřítomnost občanské společnosti, chybějící meziúrovni, které propojovaly jednotlivce a rodiny se státními organizacemi a institucemi a snažily se vymanit se ze segmentalismu a opaku, který vládcům umožnil manipulovat s částmi společnosti, a to často i proti sobě. Nejednalo se ale jen o řízení lidí a jejich osudů a životů, ale i o masivní intervenci v rámci kulturní oblasti⁹, jelikož socialistická ideologie již svojí podstatou programově aspirovala na snad až řízení celých společností a společenských skupin.

---

⁷ LOZOVIUK, Petr. Možnosti a limity etnologického studia reálného socialismu. *Antropoweb* [online]. 2005 [cit. 2019-07-22].

⁸ Tamtéž

Pro obecnou formulaci reálného socialismu ovšem také vyvstávají některé základní bariéry, které by teoreticky mohly ohrozit přesnější formulaci reálného socialismu. Jednou z nich je zejména dnešní perspektiva, kdy je zájem respondentů obrácen na takovou realitu, která už nyní neexistuje. Další bariérou by se mohla zdát i úskalí převyprávění dějin, kdy největší problém může nastat v ovlivnění dnešní realitou a aktuálním úhlem pohledu na svět, který se může měnit prakticky každým dnem.

Co se týče časového vymezení, jedná se především o oficiální období, kdy v Československu vládla komunistická strana, což jsou léta 1948-1989. Nicméně reálný socialismus, jaký existoval v Československu ve zmíněném rozmezí, byl složitým obdobím, který nevznikl až 25. února 1948. Půda pro něj se připravovala už od základního kamene, a to Manifestu Komunistické strany v roce 1848¹⁰. Pokud vůbec lze vynechat široký historický exkurz, pak je nutno vysvětlit, že základy socialismu u nás byly nejméně od roku 1921, kdy vznikla Komunistická strana Československa. Pro tuto práci ale bude klíčovou dobou 41 let, mezi 1948-1989¹¹.

---

¹⁰ PRUŠA, Jiří. *Abeceda reálného socialismu*. Praha, 2011, str. 158.

¹¹ Tamtéž.

4 KULTURNÍ TYP A ŽIVOTNÍ STYL

S porozuměním každodennosti a časového vymezení doby je pak na řadě formulace reálného socialismu jakožto kulturního typu. Tím je klasicky míněn systém, ve kterém jsou včleněné jisté kulturní prvky, ať už se jedná o materiální nebo nehmotné artefakty, sociokulturní regulativy nebo ideje. Do socialistického kulturního typu Československa pak lze zařadit prakticky vše obsahující kulturu, jako je například životní styl (a každodennost s ním nerozdělitelně spjatá), společenské svazy, státní svátky a oslavy, aj., co je typické pouze pro období reálného socialismu v Československu. Dostáváme se tímto k reflexi vybraných zvyků a tradic, které patří k socialismu, jelikož jsou charakteristickými většinou¹² pouze pro tuto dobu, nebo například souvisí s institucemi a sdruženími, které vytvořil sám stát.

Socialistický životní styl, jak ho nazval Jiří Knapík ve svém díle *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967* (2011)¹³, je výstižným názvem pro to, co je nutno popsat v rámci každodenní kultury za socialismu.

Vymezení obsahu životního stylu představuje ale závažný metodologický problém. Někdy se pod tímto termínem v dobových i současných publikacích rozumí především hmotná kultura a artefakty s ní spojené. Nicméně ve vymezení využitém pro tuto práci se pojem životní styl do značné míry překrývá s výrazy, jako je každodennost, nebo kultura (ve smyslu civilizace a kultura). Jde především o podchycení různých dobově typických forem a vzorců chování, i prvků hmotné kultury, které se podílely na vytváření podoby života běžných obyvatel tehdejšího

---

¹² Některé zvyky a tradice jsou charakteristickými pro období reálného socialismu, i přesto ale vydržely dodnes. Typickým příkladem by mohl být například underground, který za socialismu vznikl, nicméně i v dnešní době je stále živý a aktuální.

¹³ KNAPÍK, Jiří. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967: Svazek I. A-O*. Praha, 2011.

Československa¹⁴. Důraz je přitom kladen na charakteristické rysy, kterými se daná éra odlišovala od dob předcházejících i následujících, a které tedy vymezovaly životní styl jiné konkrétní doby.

Životní styly jednotlivců se samozřejmě i ve stejné době odlišují podle jejich společenského zařazení a dalších jiných parametrů. Snaha o určité načrtnutí životního stylu běžné společnosti tedy znamená do určité míry zjednodušení a abstrahování především od nejnápadnějších extrémů. To s sebou ale logicky přináší značné nebezpečí nadměrné generalizace, přičemž při snaze o interpretaci podoby životního stylu konce čtyřicátých až osmdesátých let je často naráženo na problém vhodných zdrojů. Právě prameny mohou být největším kamenem úrazu při analýze, jak vypadaly hlavní rysy tehdejší společnosti.

Eminentní komplikací zde pochopitelně představuje především rozpor mezi skutečností a její oficiální prezentací v dobových médiích. Vliv kontroly se sice například v šedesátých letech výrazně zmenšoval, ale přesto nebyl zcela eliminován. Vedle kontroly zdrojů ze strany režimu zde nezanedbatelnou roli hrála i omezenost skupiny producentů tištěných dokumentů a jiných pramenů uchovávaných v archivech. Oba extrémní přístupy k danému problému, tedy na jedné straně naprosté odmítání přínosné hodnoty novin, časopisů, ale i filmů vycházejících v dané době jako komunistických výmyslů a lží, a na straně opačné zjednodušené ztotožňování obrazu ze stránek novin, časopisů a dobových knih s realitou, jsou stejně nepřípustné. Zároveň je nutné zohlednit, že vzhledem ke kritickému nedostatku sekundární literatury pro tuto práci představuje i dobová literatura a filmy základní východisko, z čehož nevyhnutelně vyplývá riziko ovlivnění tehdejší oficiální prezentací životního stylu. Vyvarovat se mu lze excerpováním dalších zdrojů, jako je literatura

---

¹⁴ KNAPÍK, Jiří. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967: Svazek I. A-O*. Praha, 2011, str. 252.

novodobá, samozřejmě objektivně popisující minulou dobu, nebo rozhovory s pamětníky. Potíže se ale vyskytují i při využívání *oral history*— v první řadě je nutno si uvědomit, že v současnosti neexistuje žádný relevantní soubor výpovědí věnovaných přímo životnímu stylu. Pamětníci své zážitky a pocity v mnoha případech zjednodušeně vztahují na celou společnost— co zajímalo je, zajímalo podle nich každého, co se nelíbilo jim, nelíbilo se nikomu. Diferenciaci československé společnosti přitom nelze podněcovat, ať již se jedná o rozdíly sociální, regionální nebo postojové. Zejména v oblasti životního stylu se pamětníci také mnohdy mýlí při určování doby a jde často o posuny v řádech desetiletí. Navíc i jejich představa o dobovém životním stylu podléhá nejrůznějším zkreslením, daným především znalostmi pozdějšího vývoje, které ovlivňují jejich vidinu tehdejšího života.

5 KULTURA ZA REÁLNÉHO SOCIALISMU

Ideologické představy o kultuře Československa za reálného socialismu se nedařilo příliš naplnit. Koncepce vyspělého socialismu a jemu odpovídajícího životního stylu formulovaná především v druhé polovině padesátých let a znovu rozpracovaná v letech šedesátých zůstala nenaplněnou fikcí. Do poloviny padesátých let kromě ideologického působení přetrvávají mnohé původní kulturní hodnoty, vzorce a styly chování. Například i přes omezení náboženství režimem a přesunutí víry „z kostelů do domů“¹⁵ víra stále přetrvávala, i když existovala v o dost menším měřítku než předtím. Na druhé straně snahy o vytvoření nového socialistického stylu života je možné pozorovat již od počátku sledovaného období, tedy již od roku 1948. Původně se však nejednalo o budování a vytváření nové kultury a životního stylu. Primárně šlo o buď úplnou, nebo částečnou eliminaci zvyklostí minulosti a zároveň o soupeření vnitřně značně rozporných představ¹⁶.

Pokud je zde ale zmíněno i potírání kultury jako takové, je nutné podotknout i odsun Němců po skončení druhé světové války, který proběhl mezi lety 1945–1946. Už zde je jasný vliv Komunistické strany Československa, i když jako nástup Komunistické strany k moci bereme až rok 1948. Na „eliminaci předešlé kultury“ lze nahlédnout například na vymizení egerlandštiny z Karlovarského kraje, na dříve kurfiřtské město Cheb, nebo na zaniklé vesnice ne v důsledku odsunu, ale v důsledku příslibení půdy a pozemků Čechům za hlas Komunistické straně. A zde se jedná pouze o Karlovarský kraj.

„Češi, kteří do Sudet přišli, byli velmi náchylní k podléhání komunistické agitaci. V roce 1946 jim ministr Ďuriš přijel rozdávat

¹⁵ NEŠPOR, Zdeněk. *Víra bez církve?* Praha, 2004, str. 37.

¹⁶ VANĚK, Miroslav. *Ostrůvky svobody.* Praha, 2002, str. 148.

dekrety na půdu, a to za příslib, že dají svůj hlas komunistické straně. (...) Zemědělci a horníci zcela pohřbili původní tradice, egerlandštinu nahradila klasická čeština, v níž není po nářečí ani stopy. Nijaký vztah k půdě, domům a majetku teď musí řešit současná generace. Tou jsou nejčastěji vnuci původních osadníků.“¹⁷

„Doplácíme na to, že se tady těžilo hlava nehlava, což se hodilo konceptu komunistické ekonomiky. Kvůli těžbě zanikla řada obcí, třeba Smolnice, která ustoupila uhlí.“¹⁸

Eliminace předsocialistické kultury, jak je naznačena výše, ale měla i svůj vlastní význam vývoje další, nové kultury. Snaha KSČ tvořit a budovat novou kulturu lze pozorovat například na vzniku různých kulturních společenství a skupin, které měly primárně sloužit k lepší kontrole jednotlivců, sekundárně pak ke snadnější socializaci a vývoje zájmových skupin.

5. 1 Zájmové a členské organizace

Hlavní oblastí, kde se objevoval vliv mocenských struktur reálného socialismu byly bezesporu členské organizace, mezi které patřily například Socialistický svaz mládeže, Skautská organizace, Pionýrská organizace, oblast trampingu, nebo i základní vzdělávací systém. Vynechat ale určitě není možné ani ekologická hnutí, mezi které patřilo například hnutí Brontosaurus nebo Český svaz ochránců přírody. Níže se pokusím představit tato základní uskupení, přičemž výběr těchto skupin proběhl na základě komparace výpovědí respondentů. Organizace a skupiny jsou vybrány dle opakovatelnosti ve vyprávěních respondentů.

¹⁷ PLECHATÁ, Jana. Spolu s Němci vyhnali z kraje i kulturu a tradice. *Mladá fronta DNES: Karlovarský kraj*. 2012, XXIII.(169), str. 2B.

¹⁸ Tamtéž.

Socialistický svaz mládeže organizačně sdružoval občany Československa ve věku 15-35 let. Jednalo se o organizaci fungující mezi lety 1970-1989 a byl spravován a řízen Komunistickou stranou Československa. Po obsazení Československa spojeneckými vojsky Varšavské smlouvy bylo dle pokynů KSČ hlavním úkolem svazu kontrolovat a znormalizovat stav na vysokých a středních školách, včas potlačovat svobodu názorů a posilovat v mladších lidech vědomí mocenského, neměnného postavení KSČ¹⁹. Cílem Socialistického svazu mládeže byla tedy především výchova mládeže v duchu KSČ.

Socialistickému svazu mládeže předcházel Československý svaz mládeže, který se ovšem rozpadl v roce 1968. O rok později, 27. listopadu 1969 byla ustavena Federální rada dětských a mládežnických organizací ČSSR, která připravila opětovné sjednocení těchto organizací. Zároveň se sjednocením svazu v roce 1970 došlo ale i k zamezení činnosti samostatných skautských organizací– Junáků a dalších sedmnácti mládežnických organizací, založených či nově obnovených v období zmatku mezi lety 1968 a 1969²⁰.

Od svého vzniku v roce 1914 byl Junák–český skaut třikrát zrušen a třikrát obnoven²¹. Ve všech třech obdobích ilegality dokázaly ovšem skautské ideje přežít, byť často v přeměněné podobě, jejíž základ se ale zpravidla vracel právě ke skautským základům.

Od poloviny šedesátých let se ve společnosti objevovaly sklony k obnovení dětských a mládežnických organizací, které byly po nástupu komunismu k moci postupně zrušeny a nahrazeny Pionýrskou organizací a Československým svazem mládeže²². I mnozí z bývalých skautů

---

¹⁹ ČMOLÍK, Otto. *Kapitoly z historie Pionýrské organizace v Československu*. Praha, 1979, str. 26.

²⁰ Tamtéž.

²¹ Za druhé světové války v roce 1940, v poválečné periodě od roku 1950 do roku 1968 a za normalizace v roce 1970 až do roku 1989.

²² VANĚK, Miroslav. *Ostrůvky svobody*. Praha, 2002, str. 151.

inklinovali ke znovuoobnovení junáckého hnutí v Československu, protože tehdejší možnosti pro uplatňování skautských výchovných metod nebyly nijak pestré. V podstatě se dalo využít pouze oficiálních, povolených organizací, a to například pionýrských tábornických oddílů, tábornických klubů, nebo Československého svazu tělesné výchovy (ČSTV)²³.

Ačkoli navzdory režimu existovaly poloilegální či zcela nezákonné skupiny bývalých skautů, jejich činnost se omezovala pouze na úzký okruh lidí. Příkladem takového volného seskupení bývalých skautů byla skupina kolem osoby Ivana Makáska²⁴, nazvaná kmen Dakota. Tato skupina se již v roce 1965 připojila k zatím neoficiálnímu samostatnému skautskému středisku Psohlavci, vedenému a zastřešujícím Josefem Zikánem–Bobrem, členem KSČ, ale také velkým skautem. Až teprve další uvolnění ve společnosti i v oblasti týkající se práce s mládeží vytvořilo více možností, tak například v roce 1967 vznikl při Svazarmu Zálesák, organizace, do níž přešly některé ilegální skautské oddíly. V tomtéž roce zahájily činnost i oddíly pod nadřazenou organizací ČSTV, zvané TOM (Turistické oddíly mládeže), které se v základu řídily junáckými skautskými pravidly²⁵.

Zásadní zvrát znamenaly události pražského jara²⁶, které téměř ihned umožnily řádné obnovení Junáku; při tomto procesu sehráli velkou roli zmiňovaní skauti ze střediska Psohlavci, kteří v březnu roku 1968 iniciovali proces obnovení skautského hnutí²⁷. Oznámení v tisku, že byl založen Junácký klub Psohlavci, odstartovalo vlnu rehabilitací a zakládání oddílů v celé Československé republice. V euforii z nově nabyté svobody

---

²³ VANĚK, Miroslav. *Ostrůvky svobody*. Praha, 2002, str. 151.

²⁴ Jinak nazývaný také Malý medvěd nebo Hiawatha. Založil a vedl časopis Wampum Neskenonu, což je časopis pro skauty a woodcraftery; Ivan Makásek. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001, 2017 [cit. 2019-04-01].

²⁵ VANĚK, Miroslav. *Ostrůvky svobody*. Praha, 2002, str. 150.

²⁶ Období politického uvolnění v roce 1968.

²⁷ BŘEČKA, Bruno. *Kronika čs. skautského hnutí do roku 1990*. Brno, 1999, str. 8.

rostl neuvěřitelnou rychlostí nejen počet nových junáckých skupin, ale i velikost členské základny; například v Brně přibližně měsíc po oficiálním zahájení činnosti existovalo již 74 „nových“ oddílů se silnou členskou základnou i vedením²⁸. V těchto pro skauting velmi intenzivních letech, tedy mezi lety 1968-1970, se prakticky zformovaly životní postoje a názory dalších generací, které se zvláště uplatnily v nadcházejících letech normalizace.

Situace uvnitř organizace se ukázala sama o sobě jako relativně problematická. Už jen skutečnosti, že obnova byla možná pouze za předpokladu, že Junák bude členem Národní fronty a Sdružení organizace dětí a mládeže²⁹ a že byl od začátku vyvíjen tlak na zrušení homogenních oddílů (jednoznačně křesťanských), oldskautů (starších skautů, kteří mají vlastní program) a duchovních rad Junáka, vytvářely značné napětí.

Podobně jako skauti na tom byli i takzvaní woodcrafteri³⁰. Před rokem 1968 byli organizováni v Klubech lesní moudrosti pod záštitou České tábornické unie. V roce 1968 usilovali o vznik Ligy lesní moudrosti, která by sdružovala všechny woodcraftery v republice³¹. Toto úsilí skončilo po srpnu 1968, kdy přípravný tábor Ligy lesní moudrosti odvolal svoji žádost o schválení stanov a její členové se spokojili s členstvím v České tábornické unii, zrušené následně v roce 1969. Následný osud woodcrafterů je téměř stejný jako osud členů Junáka.

Miroslav Vaněk ve svém díle *Ostrůvky svobody*³² perfektně zasazuje napětí v řadách vedení skautů. V podstatě toto napětí po invazi v roce 1968 rozdělilo členy ve všech úrovních do tří hlavních skupin;

---

²⁸ Tamtéž.

²⁹ VANĚK, Miroslav. *Ostrůvky svobody*. Praha, 2002, str. 146.

³⁰ Dle George Washingtona Searse lze říct, že původní význam slova je ekvivalent k dnešnímu výrazu slova „survival“ (přežití ve volné přírodě). Woodcrafteri v Československu byli účastníci hnutí ideově a historicky velmi podobného skautům.

³¹ VANĚK, Miroslav. *Ostrůvky svobody*. Praha, 2002, str. 147.

³² Tamtéž.

- *Část radikálně odmítající komunisty ve svých řadách (v rámci hnutí se totiž formovalo progresivní křídlo komunistických funkcionářů, postupně přebírající kontrolu nad dalším vývojem);*
- *Část akceptující práci ve skautingu za stávajících podmínek (tj. většinou prorežimní vůdcové);*
- *Část těch, kteří sice odmítali spolupráci s komunisty, ale chtěli se dále angažovat v činnosti s dětmi a mládeží v organizaci podobného ražení.* ³³

S postupujícím přituhováním se mezi členy skautingu objevoval kariérismus a snaha udržet se ve funkcích za každou cenu, to ale způsobovalo značný chaos a časté názorové neshody ohledně dalšího postupu.

17. listopadu 1969 pak přišlo hlavní rozhodnutí předsednictva ústředního výboru Komunistické strany Československa o zrušení všech dosavadních organizací pro děti a mládež, které měly být postupně nahrazeny Socialistickým svazem mládeže, čímž byl Junák de facto zlikvidován. O jeho dalším osudu již vlastně rozhodovala jen početná stranická skupina, úřadující ve jménu Ústřední strany Junáka. Směrnice Sdružení organizací dětí a mládeže z 26. května 1970 určovala následný postup při likvidaci a ukončení činnosti jednotlivých organizací a uskupení.

Skončily poslední tábory, příslušní pracovníci a členové podepsali předávací protokoly, kterými byl skautský majetek převeden převážně na nově vzniklou Pionýrskou organizaci, která ho pak spravovala pod záštitou Socialistického svazu mládeže. Dětské organizace byly svěřené pod pravomoci Socialistického svazu mládeže, kde na konferenci ve dnech 9.-11. listopadu 1970 oficiálně vznikla Pionýrská organizace SSM.

Pro skauty tudíž začalo třetí, snad poslední, období illegality, v němž se, navzdory velmi malému prostoru, vytvořilo originální a neopominutelné

---

³³ VANĚK, Miroslav. *Ostrůvky svobody*. Praha, 2002, str. 148.

období českého skautingu (ačkoli se tak nejmenoval). Přežívající skauting zde hrál úlohu, kterou státní aparát považoval za nebezpečnou a důležitou. Nikdo z členů ale nechtěl o Junáka přijít. A tak se museli všichni rozhodnout, jak by se dalo pokračovat, přičemž v úvahu přicházely pouze čtyři možnosti:

1. Ilegální skauting (i v této době „přežila“ uskupení, která se nezapojila do některé z povolených dětských a mládežnických organizací a pokusila se skutečně ilegálně pokračovat naprosto nezávisle. Tyto oddíly podléhaly přísným pravidlům konspirace a přístup do nich byl velice obtížný, nejednalo se tudíž o příliš početnou základnu).
2. Přestoupit do organizací, které poskytují prostor pro další činnost s dětmi, ale nejsou podřazenými Pionýrské organizaci Socialistického svazu mládeže.
3. Vstoupit do Pionýrské organizace Socialistického svazu mládeže a zde pokračovat v práci s dětmi (případně si zde vytvořit vlastní prostor, nebo se přizpůsobit).
4. Přerušit činnost.

Do druhé a třetí skupiny vedla nejjednodušší cesta a díky těmto skupinám si dokázala celá řada původně skautských oddílů nejen zachovat svoji původní tvář, ale nakonec i vytvořit zcela nové společenství s velkým množstvím pestrých aktivit.

Většina možností, kam se někdejší skauti mohli uchýlit, začíná jmenováním Československého svazu tělesné výchovy, který přímo zastřešoval jednotlivé oddíly tělovýchovné jednoty a kde už od roku 1967 začaly vznikat turistické oddíly mládeže (TOM) s působností například u škol a dalších zařízení. Oddíly TOMu se moc nelišily od těch skautských – respektovaly, a často i přejímaly (samozřejmě v upravené podobě), hlavní skautské prvky, a to zákon a slib. Mnoho skautských vedoucích proto využilo možnosti „se schovat“ pod organizaci TOM. Další možnost pak

představoval Svazarm³⁴ a v úvahu přicházely i Československý červený kříž, Stanice mladých turistů, Svaz požární ochrany, Pionýrské tábornické oddíly a případně i TIS (Svaz pro ochranu přírody). TIS poskytl přístřeší zejména woodcrafterům, mimo nich ale i bývalým členům střediska Psohlavci. Ekologická náplň a poměrně svobodný duch vyvolaly od poloviny sedmdesátých let nátlak ze strany KSČ. V roce 1979 byla činnost TISu zakázána a TIS byl převeden pod nově vzniklou organizaci Český svaz ochránců přírody³⁵. Junák byl následně zařazen do hnutí zneužívajících sklonů mládeže k romantismu a spadl do stejné kategorie jako tramská hnutí a organizace TIS.

Nenávistný a hysterický postoj vůči skautingu a jeho výchovným metodám v ústředních obdobích jeho zákazu prokazuje, že funkcionáři Pionýrské organizace SSM a KSČ pochopili, jaké „nebezpečí“ pro ně skauti představují. Jedním z problémů se ukázala skutečnost, že řada skautských výchovných prvků měla velmi hluboké kořeny a udržela se nejen mezi skauty, kteří činnost dále nelegálně vykonávali, ale i v pionýrských oddílech samotných.

*„Skauting dovedl rafinovaně zneužít přirozený sklon dětí a mládeže k romantičnosti, ke snění a k tomu, aby je odváděl od neexistujících krajin, a jako vzor dával k jejich snivým představám o hrdinech postavy indiánobijců, starých zálesáků. A takováto dobrodružství vyhledával v příhodách primitivů, v tajemství romantiky nočního lesa, táborových ohňů, které byly výhodnou metodou jak odvést pozornost dětí od všeho, čím společnost žila.“*³⁶

³⁴ Dříve Svaz pro spolupráci s armádou, nyní organizace pro volný čas a sport.

³⁵ VANĚK, Miroslav. *Nedalo se tady dýchat: Ekologie v českých zemích v letech 1968 až 1989*. Praha, 1996, str. 153.

³⁶ DŘEVÍNEK, Karel. *Výchovný systém s cizími prvky?* Hradec Králové: Krajský dům pionýrů a mládeže, 1980.

Ačkoliv se z hlediska skautského stylu výchovy nejedná o prvky stěžejní (jako symbol zaseknuté sekery práce, aj.), jejich udržování například na pionýrských táborech a v klubovnách bylo kvalifikováno jako prvek nepřipustný a nebezpečný, v nesouladu se zaměřením PO SSM. Vedoucím je navíc vytýkána nedostatečná znalost skautského hnutí, ze kterého podle autorů bezmyšlenkovitě přebírají „*symboly, ideje a cíle junácké či jiných organizací*“³⁷, jak je psáno již v úvodu silně protiskautské brožury, dosvědčující snahu vědět co nejvíce o skautském hnutí.

Zde je ovšem stěžejní dopad ne na státní stranu a zákazy skautingu a podporu Pionýrské organizace, ale na klasický, lidský rámec vnímání Pionýra. Jako jeden příklad je možné uvést například touhu malé Helenky Součkové z knihy *Hrdý Budžes*³⁸ stát se Jiskrou, a to především z důvodu lepší socializace a snadnějšího zapadnutí mezi společnost.

Pionýrská organizace byla využívána především při oslavách a státních svátcích a při větších událostech. Děti si oblékly pionýrské kroje a reprezentovaly tak státní organizaci. Jedna z informátorek³⁹ našla starý deník, v němž je úsměvný vpis z oslavy narození Gustava Husáka:

„Pondělí, 10. ledna 1983

Protože má dnes Gustav Husák narozeniny, měli jsme mít pionýrský kroje. Dana si jednou taky vzala sukni, jenže se jí hned rozbil zip, jak byly ty sukne blbě dělaný. Ilona nebyla ve škole. Asi se nastydla z plavání. Jenže si myslím něco jinýho.“

Jako pomůcky výchovných metod Pionýrská organizace využívala i agitační střediska, kde byly dětem promítány různé filmy, především

³⁷ DŘEVÍNEK, Karel. *Výchovný systém s cizími prvky?* Hradec Králové: Krajský dům pionýrů a mládeže, 1980.

³⁸ DOUSKOVÁ, Irena. *Hrdý Budžes*. 3. Praha: Petrov, 2018.

³⁹ Informátor 1.

z oblasti státní propagandy. K tomuto tématu je vhodný ještě jeden příspěvek z již výše zmíněného deníku:

„Středa, 9. března 1983

Na pionýr dnes nikdo nechtěl jít. Krista D. sháněla kdo půjde, ale ukázalo se, že půjdou asi jen 3 žáci. Ani jedna z nás na pionýr nešla, protože jsme měli jít do agitáku na nějaký blbej film. Protože jsme tam nikdo nešli, vyprávěla nám K. D. co se stalo u agitáku. Na ten film přišli jen čtyři. Najednou se tam objevil Borský⁴⁰ a kontroloval, kdo tam přišel a kdo ne. Viděl jen čtyři žáky a začal se vyptávat. Mynář⁴¹ to zakrýval, že jsme v mlíčňáku a už to mohlo být v suchu, když Pazourková řekla, že jsme na ten film nechtěli jít a že jsme doma. ... Samozřejmě, že Borský nadával a křičel, že zítra dostaneme sprdng⁴².“⁴³

Navzdory rozporuplným názorům dnešní společnosti je nutné přiznat, že i Pionýrská a Svazácká organizace zajišťovala pro tehdejší československý národ volnočasové aktivity, do kterých sice neodmyslitelně patřilo i povzbuzování ohledně budovatelů a budování socialistické vlasti, nicméně mládež se zde mohla naučit řadu nových aktivit (aport, hudba, zájmové kroužky, modelářství aj.) Především ve větších městech byly velmi dobře vybavené domy Pionýrské organizace, předchůdci dnešních domů mládeže.

Pokud se zváží na jedné straně ideologické ovlivňování dětí od útlého věku a zajištění volnočasové aktivity pro všechny děti v republice na straně druhé, asi je vypovídající zmínit, že vše má svá pro a proti a Pionýrská organizace ve výsledku neznamenal žádná velká nebezpečí pro tehdejší společnost, nebezpečí představovala jen a pouze v dopadu na

---

⁴⁰ Člen KSČ, aktivní straník, zástupce ředitele 2. základní školy v Sokolově.

⁴¹ Vedoucí skupiny Pionýrské organizace.

⁴² Pokárání.

⁴³ Informátor 1.

český skauting, který byl v československých zemích zakořeněn už od roku 1914.

Pokud se zváží na jedné straně ideologické ovlivňování dětí od útlého věku a zajištění volnočasové aktivity pro všechny děti v republice na straně druhé, asi je vypovídající zmínit, že vše má svá pro a proti a Pionýrská organizace ve výsledku neznamena žádná velké nebezpečí pro tehdejší společnost, nebezpečí představovala jen a pouze v dopadu na český skauting, který byl v československých zemích zakořeněn už od roku 1914.

Mezi další důležitá uskupení patří nepochybně tramská „organizace“, přičemž se jednalo a jedná o hnutí inspirované woodcraftery a skauty. Tato hnutí byla především pro takzvané tuláky, často nerespektující všeobecně vžitá konvence a povinnosti, o lidi většinou bez majetku a společenského postavení. Tramping je výrazným společenským fenoménem, typickým a charakteristickým pro české a slovenské městské a průmyslové aglomerace, který vznikl už po vzniku samotného Československa.

Důležitým a nejvíce charakteristickým rysem trampingu bylo i je, že nebyl nikdy pevně organizován a veškeré pokusy o organizovanost nebo komercializaci nikdy neuspěly⁴⁴. Trampové se nikdy nechtěli úmyslně organizovat, především kvůli možnosti zestátnění jejich organizace a následného nařizování pravidel a zákonů. Z důvodu neorganizovanosti a nemožnosti kontroly ze strany státu bylo na trampy nahlíženo jako na možné kriminálníky, jak je možné vidět například ve filmu Na pytlácké stezce z roku 1979, kdy hajný Straka potká dva trampy a následně, při vyšetřování pytláctví jsou jako první podezřelí právě trampové.

Slovo „tramp“ znamenalo původně loď bez pravidelného jízdního řádu. Taková loď vozila z přístavu do přístavu zboží na přání majitelů.

---

⁴⁴ 100 let trampingu. *Trampský magazín* [online]. 2014 [cit. 2019-04-19].

Členové trampských skupin si připadali podobně kvůli podobnosti ve smyslu jízdě na kánoích z jednoho místa na jiné. Adekvátním synonymem pro tramping může být též vandr, který je dnes ale brán jako jednorázový výlet do přírody s batohem a nejnnutnějšími věcmi.

První čeští trampové se nechovali přímo jako zálesáci, jak bychom je mohli nazvat dnes, ale právě jako námořníci. Mezi počáteční základnu patřili roveři, oldskauti, kterým přestal vyhovovat řád skautské organizace už v letech první světové války. Zvykem přetrvávajícím z této doby je vlajkový stožár na každé trampské osadě a slavnostní vztyčování vlajky. K jednomu z pozdravů patří i původně námořnický pozdrav „a hoy“⁴⁵ (do češtiny převzatý jako ahoj).

Specifický slang byl znát ale nejen v oblasti pozdravů, ale i v oblasti pojmenovávání příslušníků jiných skupin. Například obyvatelé měst s auty a pohodlím na výletech byli „Padouři“ nebo „Mastňáci“. To především proto, že při jejich pobytu v přírodě vždy zbyl nějaký nepořádek a mastnota.

Mezi ostatní specifika trampských hnutí patří neodmyslitelně tvorba trampských jmen. Většinou se jednalo o zkomolená anglická jména jako Johnny nebo Bill, ale i o jména původně zvířecího typu jako Daněk, Lišák nebo Medvěd. Pro trampky pak byly jména převzatá z názvů květin, sladkostí, zvířat, nebo mystických stvoření. Příkladem takových jmen může být Konvalinka, Beruška, Pirátka nebo Pralinka.

Jedná se tedy o povrchně neorganizovanou organizaci, která má svá specifika, pravidla a znaky. Trampové byli vždy vázáni zejména na přírodu, toulky po lesech a kopcích. I proto většině trampů vadila tehdejší ekologická situace v Československu, kterou se zabývala nejrůznější hnutí a organizace. Vzhledem k nepřilísné svobodě a problémy v politickém rámci státu ale zůstávala devastace životního prostředí poněkud na okraji zájmu. Ve veřejných sférách se pak často mluví dokonce o „ekologické

---

⁴⁵ HURIKÁN, Bob. *Historie trampingu*. Praha, 1940, str. 41.

katastrofě“, kterou v Československu režim napáchal. Ať už se jedná o převody řek (řeka Bílina byla převedena přes těžební území⁴⁶), nucenou kolektivizaci, velké stavby komunismu nebo jen chtíč rozpálit komíny po válce, není tajemstvím, že životní prostředí bylo zničeno. Pro těžký průmysl a těžbu dokázala KSC prakticky nemožné. Jedním z takových nemožných, neuvěřitelných, pro někoho fascinujících, pro jiné odporných příkladů toho, co strana dokázala, je třeba kostel Nanebevzetí Panny Marie v Mostě. Celý kostel byl posunut o 841,1 metrů⁴⁷. Kromě posunu kostela bylo ještě v nabídce jedno řešení, a to nechat kostel na svém místě, na uhelném pilíři, kde by ale nebyl využit. Nikoho ani nenapadlo zmenšit těžební prostor. Nejen kostel Nanebevzetí Panny Marie byl ale varovným signálem přehnané těžby. V severních a západních Čechách se vyplácely různé kompenzace, takzvané „pohřebné“, které mělo zajistit pro obyvatele poškozených oblastí stravu s vitamíny (hlavně s vitamínem C), ovoce, nebo i vyvážení dětí do škol v přírodě⁴⁸. To všechno ale bylo pouze řešení následků, ne příčin.

Ekologická situace tak od konce sedmdesátých let představovala velmi závažný problém působící na všechny vrstvy tehdejšího obyvatelstva, takže znečištění ovzduší a životního prostředí obecně musel brát na vědomí i komunistický režim. Místo informací o znečištění se ale dostávaly na povrch pouze informace o tom, kolik tun oceli ČSR vyrobila „na hlavu“. Zprávy o problému s ekologií nebyly jen neveřejné, byly přímo utajované⁴⁹, protože míra devastace byla obrovská.

Československo se dostalo podle doložených exaktních ukazatelů na první až druhé místo v devastaci životního prostředí v Evropě. Pánevní oblast severních Čech patřila mezi nejzamořenější světové regiony.

---

⁴⁶ Na pokraji katastrofy. *Česká Televize: Příběhy 20. století* [online]. [cit. 2019-04-17].

⁴⁷ Před 40 lety se rozjel slavný kostel v Mostě a Čech si rýpnul do komunistů. *Deník: Ústecký kraj* [online]. 2015-09-28 [cit. 2019-04-17].

⁴⁸ Na pokraji katastrofy. *Česká Televize: Příběhy 20. století* [online]. [cit. 2019-04-17].

⁴⁹ Tamtéž.

Žalostný stav životního prostředí se logicky odrážel v ekonomice, ve zdravotním stavu obyvatelstva a v sociálně politické oblasti⁵⁰.

Životní prostředí bylo viditelně poškozené, a proto první vývoj ekologických hnutí u nás započal už v roce 1958. V tomto roce se v Praze ustanovila první moderně pojatá dobrovolná ochranná organizace Sbor ochrany přírody⁵¹. Tento spolek se v roce 1969 osamostatnil pod názvem TIS– Svaz pro ochranu přírody a krajiny. I když byl TIS v roce 1979 nuceně zakázán, v období činnosti se rozvíjel a vyvíjel ochranné aktivity.

V období sedmdesátých let byl vyvíjen tlak na Československo z oblasti sousedních zemí k založení širší dobrovolné ochranné organizace. Na území dnešního Slovenska totiž v té době již deset let existoval Slovenský svaz ochránců přírody a krajiny⁵². V roce 1972 se do toho konala Konference o životním prostředí členských států OSN ve Stockholmu, na které se do problematiky vtáhly i socialistické země a byly přiměny zaujmout aktivnější stanovisko. Československá vláda tak v důsledku těchto událostí založila ještě v roce 1972 Komisi pro životní prostředí⁵³.

Tento celý výše naznačený vývoj umožnil v sedmdesátých letech vznik dvou oficiálních organizací, a to hnutí Brontosaurus v roce 1974 a Českého svazu ochránců přírody o pět let později⁵⁴.

Historie hnutí Brontosaurus ovšem začíná už před jeho oficiálním založením, a to v roce 1973. Idea zrealizovat mládežnickou organizaci,

---

⁵⁰ VANĚK, Miroslav. *Nedalo se tady dýchat: Ekologie v českých zemích v letech 1968 až 1989*. Praha, 1996, str. 170.

⁵¹ VANĚK, Miroslav. *Ostrůvky svobody*. Praha, 2002, str. 239.

⁵² VANĚK, Miroslav. *Ostrůvky svobody*. Praha, 2002, str. 240.

⁵³ Tamtéž, str. 241.

⁵⁴ VANĚK, Miroslav. *Nedalo se tady dýchat: Ekologie v českých zemích v letech 1968 až 1989*. Praha, 1996, str. 189.

jejíž náplní by byla ochrana přírody a životního prostředí, vznikla údajně v Ústavu krajinné ekologie Československé akademie věd.

„Ústav tehdy řešil problém malé „angažovanosti“ svých pracovníků, respektive malého počtu členů komunistické strany (v celém ústavu byli straníky jen tři lidé). Proto jsem navrhl, aby se na pracovišti zřídila organizace Socialistického svazu mládeže, jejíž činnost by se soustředila na ochranu přírody a krajiny. Tím měl být ústav kádrově posílen a přitom se podařilo pomoci dobré věci,“ uvedl někdejší pracovník uvedeného ústavu Emil Hadač. ⁵⁵

Český ústřední výbor Socialistického svazu mládeže vyhlásil rok 1974 Rokem ochrany a tvorby životního prostředí, přičemž stěžejním bodem této kampaně se stala akce Brontosaurus. Díky obrovské mediální kampani byla akce velmi úspěšná a jejím inspirátorům a organizátorům se podařilo dosáhnout hlavního cíle, a to angažovat v ochraně přírody co nejvíce mladých lidí⁵⁶. Jednalo se o jednoznačný úspěch, který přivedl hlavní aktéry akce Brontosaurus k myšlence využít tohoto potenciálu a přeměnit jednorázovou akci na hnutí, které pokračovalo následně i v dalších letech.

Brontosaurus se nikdy nestal pevně organizovaným sdružením, nicméně jeho činnost měla až do konce 70. let vzestupnou tendenci. Záměry Brontosaura skvěle specifikuje rozhovor s Eliškou Novákovou, který zveřejnil Vaněk⁵⁷ ve své publikaci:

„My jsme šli v ekologii po té ‚malé‘ problematice, pokud lze ale takto vůbec uvažovat a ochranu přírody rozdělovat. Nechtěli jsme se plést do těch velkých problémů, které byly stejně politicky neprůchodné. Nám šlo spíše o drobnou budítelskou práci. Domnívali jsme se, že pokud ekologické

⁵⁵ VANĚK, Miroslav. *Ostrůvky svobody*. Praha, 2002, str. 242.

⁵⁶ VELEK, Josef. Akce Brontosaurus. *Mladý svět*. 1976, XVI.(3.), 8-9.

⁵⁷ VANĚK, Miroslav. *Ostrůvky svobody*. Praha, 2002, str. 242.

vědomí nepronikne do každodennosti člověka, tak nemá význam nic podnikat. Kromě toho by nás špičky SSM k „velké“ ekologii stejně nepustily. Smysl práce jsme spatřovali v tom, že se o naší činnosti dozvídali mladí lidé a přes ně i jejich rodiče. Právě mladá generace byla ekologicky vnímavější. Tímto způsobem jsme chtěli vytvářet a ovlivňovat podhoubí budoucích ochranářů. Snažili jsme se především o výchovnou činnost.“⁵⁸

Na základě tohoto úryvku lze vyslovit hypotézu, že minimálně od poloviny sedmdesátých let už docházelo k ekologii na „malou“ a „velkou“. Zajímavým postřehem je i to, že se rodiče učili od svých dětí, i když by tomu mělo být spíše naopak.

Český svaz ochránců přírody (ČSOP) vznikl především jako náhrada za zlikvidovaný TIS. Logicky šlo o celkem promyšlený tah; obyvatelům Československa se nelíbila kvalita života a přidávali se ke hnutí Brontosaurus, které v tu dobu bylo velmi činné a socialistická vláda byla neinformovaná o tom, co se děje za pozadím ekologických hnutí.

Hlavním principem ČSOP byl ovšem tzv. demokratický centralismus. Vzájemná provázanost jednotlivých článků byla značná především v ekonomické stránce sdružení ohledně schvalování smluv základních organizací nadřízenou složkou. Milan Darmohorský v rozhovoru pro Miroslava Vaňka uvedl, že ačkoliv se ústředí svazu skládalo z funkcionářů, demagogů, donašečů, a kariéristů, byly základní organizace řízeny celkem demokraticky: *„Vedení základních organizací bylo dosti demokratické a morální, neboť mezi ochranáři věnujícími se praktické manuální a terénní práci se pokřivené charaktery zpravidla neudrží.“*⁵⁹

Ke konci režimu, a to mezi lety 1988-1989 vzniklo i sdružení Pražské matky, které upozorňovalo a kladlo důraz na roli matky a důležitost rodiny. Právo na spokojený život jim ale bylo upíráno kvůli nekvalitě životního

---

⁵⁸ Tamtéž, str. 243.

⁵⁹ Tamtéž, str. 246.

prostředí. Pražské matky byly nespokojené především s (ne)kvalitou ovzduší a řek, která ničila zdraví jim a jejich dětem⁶⁰.

Demonstrace se konaly i v severních Čechách, kde byla situace nejkritičtější. Například demonstrace v Teplicích na stadionu v roce 1989, kde se držely transparenty s nápisy „Vraťte nám kyslík– nenechte umírat naše děti“ nebo „Dialog ano, násilí ne“. Hlavně druhé heslo souviselo se strachem obyvatel z Veřejné bezpečnosti, nicméně vzhledem ke všem listopadovým událostem (a tyto demonstrace se konaly přibližně 14 dní před Sametovou revolucí) už lidé neměli přílišný strach z veřejných složek⁶¹.

5.2 Urbanizace za reálného socialismu

V původním smyslu pojmu „urbanizace“ je v drtivé většině myšlena změna týkající se výrazně prostorových forem uspořádání a organizace lidí, a to především struktura rozložení lidí ve městech a velkoměstech⁶². Dále by touto koncepcí mohla být myšlena také změna v dalších odvětvích lidského sociálně– prostorově uspořádaného života, jako v institucích, ekonomice, nebo i v obyčejném způsobu života.

Urbanizace, spolu s industrializací, neodmyslitelně patří a zapadá do koncepce reálného socialismu a jeho dalšího vývoje. Urbanizace ve smyslu „procesu koncentrace obyvatel do městských sídel, v jehož důsledku se zvětšuje podíl městského obyvatelstva na úhrnu obyvatelstva určitého území“ sama o sobě definuje podstatu socialistického budování měst a městských sídel⁶³. Problémem zde však může být to, co je považováno za městské sídlo. Dle vyjádření mnoha autorů lze definovat městské sídlo jako komplexní sociální systém, který je tvořen celou řadou

⁶⁰ Na pokraji katastrofy. *Česká Televize: Příběhy 20. století* [online]. [cit. 2019-04-17].

⁶¹ Tamtéž.

⁶² MUSIL, Jiří. *Zrod velkoměsta: Urbanizace českých zemí a Evropa*. Praha, 2002, str. 7.

⁶³ Tamtéž, str. 9.

společenských subsystémů a subkultur, organizací, institucí a sociálních skupin.

Jako příkladný komplexní sociální systém lze jistě uvést sídliště. Sídliště nepochybně patří k jednomu z nejvýraznějších znaků socialistické výstavby měst a socialistické architektury vůbec. Z antropologického hlediska lze říct, že existence sídlišť změnila celkovou strukturu měst a Československa vůbec. Už v roce 1980 bydlela na sídlištích již více než třetina obyvatel Československa v 1,6-1,8 milionu bytů⁶⁴.

Nezměnila se ale pouze architektura, jasný základ toho, co se změnilo má své počátky už v bytové jednotce. Oproti starším a tradičním typům a způsobům bydlení mají tyto byty o dost více obytných místností, ovšem za cenu velikosti a pohodlí. Značně se také liší uspořádání těchto místností a jejich vzájemné vztahy. Zcela odlišné jsou pak barvy i tvary obytných budov, které ve spojení často vytváří pomyslné obrazce ve tvaru U nebo čtverce. Tato sídelní změna dokáže vytrhnout obyvatele ze stávajících životů.

„...autentické výroky našich respondentů o tom, co jim působilo potíže při nastěhování do sídlišť, hovoří samy za sebe. První skupina výroků svědčí o hlubším emocionálním významu obytného prostředí.“

„Vnímala jsem rozdílnost proti prostředí městečka s náměstí, kde jsem dříve bydlela, jednotvárnost sídliště, scházelo mi citové pouto...“

„Vadil mi přechod z tichého, krásného, historického centra... do hlučného a uniformního prostředí...“

„Sídliště není ani město, ani venkov.“

---

⁶⁴ MUSIL, Jiří. *Lidé a sídliště*. Praha, 1985, str. 13.

„Oproti původnímu bydlišti na vesnici, kde se lidé zastaví, promluví, pozdraví, je člověk na sídlišti sám...“

„Hodně rodin pohromadě, cizota a úplný nezáměr ostatních v domě.“⁶⁵

Zejména zajímavými mohou působit výroky o samotě a odcizení. Je to paradox vzhledem k počtu bytů a lidí žijících v jedné jediné budově na sídlišti.

Masivní výstavba panelových domů a z nich vznikajících sídlišť probíhala nejvíce až po nástupu Komunistické strany Československa k moci. Budovat se je začalo až v roce 1948, kdy se tímto způsobem řešila krize přeplněnosti centra převážně v Praze. Tehdejší výstavba v hlavním městě znamenala přesun více než 200 000 obyvatel⁶⁶ z centra města do nových, „modernistických“ sídlišť. Převážně se jednalo o nové mladé rodiny, kterým byl byt přidělen v souvislosti buď s jejich pracovním zařazením (pokud bylo prověřeno), nebo z důvodu zažádání si o větší byt z důvodu manželství a touze vytvořit si vlastní rodinu⁶⁷. Z těchto výše popsaných důvodů patří budování sídlišť zejména do architektury reálného socialismu, kterou lze striktně oddělit od zbývajících architektonických slohů.

5.3 Oblast hudby

V rámci hudební sféry se lidé mohou prakticky nejlépe začlenit a identifikovat, být výjimeční a patřit ke skupině lidí se stejnými zájmy. Nebyly tedy výjimkou ani hudební subkultury v období reálného socialismu. Právě

---

⁶⁵ MUSIL, Jiří. *Lidé a sídliště*. Praha, 1985, str. 17.

⁶⁶ 30 let svobody: Sídiště se stavěla pro mladé rodiny. *Mladá fronta DNES: Praha*. Praha, 2019, XXX.(75.), 18.

⁶⁷ Tamtéž.

v oblasti hudby si mohli sami vybrat, jakého hudebního žánru budou součástí, existovala zde svobodná volba. Mezi nejvýznamnější subkultury za socialismu patřila jednoznačně subkultura punková a undergroundová. I jinde ale tehdejší lid našel svou podstatu. V ostatních oblastech je to třeba folk, country nebo tehdejší pop. Mezi opravdu podporované písně ale patřily písně politické, jejichž základní smysl tkví v budovatelském záměru.

Například Festival politické písně vznikl původně v Sokolově, kde jeho tradice sahá až do třicátých let dvacátého století. Skupina dělníků Ozvěna zleva zde měla údajně burcovat v pohraničí proti fašismu a válce⁶⁸.

První ročník celostátního Festivalu politické písně se konal v roce 1973. Jednalo se o pěvecká vystoupení různých interpretů, kteří zpívali písně vyrobené „na zakázku“ přímo pro tento festival.

„Politická píseň je působivá melodie a především myšlenka; není to jen zvuková kulisa. Text, tlumočený tvárněným chytrým a promyšleným jazykem,“⁶⁹

Na festivalu vystupovali kromě amatérských interpretů ale i tehdejší hvězdy jako Olympic, Helena Vondráčková, Michal David nebo Václav Neckář⁷⁰.

Od druhého ročníku festivalu byl pořadatelem Socialistický svaz mládeže a konání z původního března přesunul na únor, čímž byl Festival politické písně spjatý s vítězným únorem⁷¹. Jednou z nejznámějších písní tohoto festivalu se stala píseň *Jen řekni Sokolov* od Dalibora Baslera a Jaroslava Navrátila. Píseň je ryze budovatelská a první dva verše písně

⁶⁸ Festival politické písně. *Dějepis21* [online]. 1976 [cit. 2019-04-19].

⁶⁹ Festival politické písně. *Dějepis21* [online]. 1976 [cit. 2019-04-19].

⁷⁰ "Jen řekni Sokolov." Před 45 lety se konal první Festival politické písně. *Česká televize* [online]. 2018-03-16 [cit. 2019-04-19].

⁷¹ Tamtéž.

zní „*Jen řekni Sokolov a ozve se ti píseň, jen řekni Sokolov a kola roztočí se.*“

Ve výpovědích respondentů se ovšem velmi často objevoval zejména festival Porta. Původně ústecký hudební festival založený v roce 1967, věnující se především folkové, country a western žánru. Mezi zakladatele patří Jiří Šosvald, „Westernový dědek“, s několika kolegy. Vzhledem k obavám o nedostatečnou posluchačskou základnu přizvali zakladatelé Jaroslava Velínského, „Kapitána Kida“, který přitáhl pozornost trampské komunity⁷².

Na půdě Porty se konaly nejrůznější soutěže, od autorského psaní textů písní, přes tradiční country až po nejlepší divácký hit. Právě diváckým hitem se v roce 1969 stala dnes velmi známá *Bedna od whisky* od skupiny Hoboes. Porta byla rozhodně jedním z nejoblíbenějších festivalů.

„Na Portu jsme jezdili hrozně rádi jako mladý. Jeli jsme do Plzně na Lochotín, tam se konal nějaký ročník. Milovali jsme tu hudbu. Možná i proto je mezi mojí generací tolik lidí, co hrajou na kytaru. Jedná se o zpěvavý, příjemný písničky, který nás bavily.“⁷³

„...no a jedním z těchhle festivalů byla Porta. Ted' se to točí, ale dřív jsme jezdívali do Plzně, pěkně vlakem, jako to ted' vidíš jenom ve filmech. Letos tam jedem zas, ale už to není co bejvalo. (...) Každopádně je to taková naše nostalgie.“⁷⁴

Koncem sedmdesátých let se pak v Československu zcela neočekávaně objevil punk. Punkové písně se hrály na koncertech a následně, v první polovině osmdesátých let se původní generaci kapel začalo říkat jednotně tzv. nová vlna⁷⁵. V souvislosti s vývojem punku

⁷² Historie Porty. *Porta* [online]. 2015-09-19 [cit. 2019-04-19].

⁷³ Informátor 3.

⁷⁴ Informátor 9.

⁷⁵ BÁRTA, Jan. Orální historie ve výzkumu neoficiální hudební scény – punku a nové vlny – v 80. letech v ČSSR. *Antropoweb*[online]. [cit. 2019-04-17].

v západní Evropě byl i československý punk pochopen jako nové sociální hnutí. V první řadě je nutno říct, že novou vlnu a punk nelze sledovat a hodnotit jen jako přejetou subkulturu, ale musí na ní být nahlíženo jako na kulturu svébytnou a samostatnou.

Punk byl chápán prakticky jako závan svobody. Skrze železnou oponu se dostalo do Československa jen pár fotografií a tónů. Vyjadřoval nahlas náladu tehdejší doby skrze texty písní plné nihilismu a opovržení vůči konvenční společnosti. Punk existoval jako samostatná jednotka, dělal, co se mu chtělo a jak se mu chtělo, čemuž byl přizpůsoben i jeho vzhled. Do šedého socialistického světa pronikla móda potřhaného oblečení, nášivek a nažehlovaček, připínacích placek nebo spínacích špendlíků. Jako doplňky sloužily například řetězy a řetízky, těžké boty (kanady), křiváky (pevné kožené bundy) a v neposlední řadě divoké účesy na hlavách. Dívky se snažily používat hodně make-upu a chodily v roztrhaných punčocháčích⁷⁶. To vše ale tvořilo trn v oku socialistickému režimu.

V letech 1979-1980 vzniklo mnoho punkových kapel a kapel nové vlny. Novou vlnu začala hrát například obnovená hudební skupina Abraxas, což znamenalo oživení i na profesionální rockové scéně. Největší boom však přišel se založením (dnes legendární) skupiny Pražský výběr, kterou založil Michael Kocáb spolu s Michalem Pavlíčkem⁷⁷. Michael Kocáb se odvrátil od jazz rocku a přidal se právě k nové vlně.

Tím, že sílila amatérská scéna punku, se dostalo KSČ pocitu, že slábnou jejich moc. V srpnu roku 1980 se konal koncert ve Všenorech za účasti skupin Zkárovanej přehled, Extempore a Psí vojáci. Na koncertě byla organizována dotazníková akce, která měla údajně mapovat hudební skupiny, jejich styly, příznivce a jejich oblíbenost mezi posluchači. Zřejmě

---

⁷⁶ KOLÁŘOVÁ, Marta, ed. *Revolta stylem: Hudební subkultury mládeže v České republice*. Praha, 2011, str. 48.

⁷⁷ VANĚK, Miroslav. *Ostrůvky svobody*. Praha, 2002, str. 178.

se ale jednalo o akci Státní bezpečnosti, která vyvrcholila o tři měsíce později⁷⁸, kdy vedoucí Odboru kultury národního výboru hlavního města Prahy pozval na mimořádnou schůzku pracovníky a činovníky kulturních domů, klubů a jiných podobných zařízení, a nadiktoval jim 35 skladeb různých skupin, které nesmějí hrát. Tímto činem byla prakticky likvidována především amatérská hudební scéna.

Po tomto ataku na amatérskou hudební scénu v roce 1980 očekávala KSČ klid, ovšem právě mezi lety 1981-1982 vznikaly skupiny nové, které nahrazovaly ty dočasně paralyzované. Některými z nich byly skupiny Precedens, Garáž, Kečup, Letadlo, Jasná Páka, Dvouletá fáma nebo kapela Fourth Price Band (Čtvrtá cenová skupina), která se musela uchýlit pod „papírové krytí“ pražské organizace⁷⁹.

„Myslím si, že státní úředník nejdřív dost zachrápal. Napřed vůbec nevěděli, o co v punku jde, tak jsme byli spíše protěžovaní, protože jsme byli nakrátko ostříhaní– tehdy ještě všichni v těchto kapelách měli dlouhé vlasy a byla to ta éra, kdy bolševik ještě razil to heslo „Máš-li dlouhý vlas, nechod' mezi nás“. Oni vůbec nevěděli, co hrajem, oni tomu vůbec nerozuměli, nechápali princip, pro ně to byl nějaký rock´n´roll. Pohoda ale trvala asi rok, potom těžká pohoda skončila. Na OKS v Teplicích seděl nějaký Karel Viktorka, to byl takovej místní Trojan, a on zburcoval asi 90 až 100 muzikantů, kteří proti nám podepsali takovou petici, že to, co hrajeme, je strašný a že to odsuzují. To bylo někdy v lednu roku 1981. Zakázali nám vystupovat. My jsme ještě na konci roku udělali v Praze u Svazu hudebníků přehrávky, to ještě šlo, a tak jsme mohli vystupovat dál, ale zase jen v Praze.“⁸⁰

V únoru 1983 ale komunistická moc zasáhla ohledně pravděpodobně nejoblíbenější kapely Pražský výběr. Nemilosrdně ji zakázala kvůli

---

⁷⁸ Tamtéž, str. 182.

⁷⁹ Tamtéž, str. 183.

⁸⁰ VANĚK, Miroslav. *Ostrůvky svobody*. Praha, 2002, str. 183.

myšlenky, že by tato událost mohla zastrašit amatérské skupiny, které si logicky měly říct, že když komunisté zakázali profesionální skupinu, pak ty amatérské nemají naději na přežití. Záminkou zákazu kapely byl údajně nezdaněný prodej plakátů na koncertě v Hradci Králové a také nepovolené vystoupení hostující skupiny⁸¹.

Neodmyslitelně ale patří k období reálného socialismu i underground. Už z názvu underground vyplývá jasné spojení „pod zemí“ s režimem, který v tu dobu vládl Československu. Underground ovšem nebyl jen hnutí týkající se hudby, ale jednalo se i o tvorby sociálních skupin. Je nutno říct, že underground prakticky nemá pravidla nebo nějaké jasné prvky, kterými by se vyznačoval. Pokud hudební nebo i jiná tvorba nezapadaly do konceptu punkového nebo státem povoleného stylu, pak zapadaly právě do undergroundu.

Vratislav Brabenec je jedním z osobností českého undergroundu a členem pevné základny The Plastic People of the Universe. Na otázku, zda se vymezoval proti tehdejšímu režimu prostřednictvím undergroundu, odpověděl:

*„Vůbec. Já jsem si dělal, co jsem chtěl. To byla moje věc, jestli dělám underground nebo ne...“*⁸²

Touha projevit se v rámci undergroundu má počátky už v padesátých letech dvacátého století, ale nejvíce se vyhranil v letech sedmdesátých, což je vidět zejména v literatuře. Například Jan Pelc, přední představitel českého undergroundu napsal svůj stěžejní román *...a bude hůř*⁸³, kde popisoval především alkoholové a drogové delirium, sexuální scény nevyjímaje. K dalším neopominutelným autorům patří i Petr Placák, který nejen, že publikoval v samizdatu nebo organizoval

---

⁸¹ Tamtéž, str. 184.

⁸² Podzemníci. In: HERMANOVÁ, Viktorie, Andrea ŽIŽKOVÁ, Štěpánka HEMPLOVÁ, Libuše PIPOTOVÁ a Kateřina HORYNOVÁ. *Youtube* [online]. [cit. 2019-04-17].

⁸³ PELC, Jan. *...a bude hůř*. 2. Praha, 1990.

protikomunistické demonstrace, ale byl i klarinetistou undergroundové kapely The Plastic People of the Universe⁸⁴.

Jasněji se však vymezil underground v období normalizace, kdy byli jeho přívrženci trestně stíháni.

Mezi nejvýznamnější hudební skupiny undergroundu patří nepochybně The Plastic People of the Universe (Plastici), která byla založena v roce 1968. Vzhledem k nepohodlnosti kvůli svému nekonformnímu vystupování byla kapela perzekuována prakticky na začátku jejich tvorby. Začátek sedmdesátých let pro Plastiky znamenal hraní především přejetých písní ze zahraničí, nicméně později začaly přibývat i vlastní skladby⁸⁵. V roce 1973 nebyl přiznán Plastikům profesionální statut, což prakticky znamenalo přestat legálně vystupovat. Proto od roku 1974 už hráli jen na koncertech pro pozvané, a to často pod záminkou svatby některého z fanoušků. Na koncert do Rudolfova u Českých Budějovic přijely 30. března 1974 stovky příznivců kapely, nicméně koncert byl násilně rozeznán Veřejnou bezpečností a kapela vůbec nevystoupila⁸⁶.

5.4 Státní svátky a oslavy s nimi spojené

Kratší kapitola z oblasti oslav svátků níže ukazuje, že i oslavy některých svátků byly jiné, než jsou v současnosti. Cílem není zaměřit se pouze na klasické svátky jako jsou Vánoce nebo Velikonoce, ale i na menší oslavované dny, jako jsou Mezinárodní den žen nebo Svátek práce.

Politika se nevyhnula ani nejvíce slavenému svátku v Čechách, Vánocům. Na začátku padesátých let se Vánoce setkaly snad s největší

---

⁸⁴ JIROUS, Ivan Martin. *Pravdivý příběh Plastic People*. Praha, 2008, str. 132.

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ HRABALÍK, Petr. Rudolfova u Českých Budějovic aneb „Budějovický masakr“, březen 1974. *Česká televize* [online]. [cit. 2019-04-17].

překážkou v historii. Komunistická strana Československa se rozhodla přeměnit i ústřední postavu Vánoc, a to Ježíška. Stát chtěl Ježíška nahradit Dědou Mrázem po sovětském vzoru. Tradiční Ježíšek totiž údajně ukazoval pracujícím, že patří do chléva. K tomu je nutno přiložit štědrovečerní projev Antonína Zápotockého z roku 1952.

„Ani legendární Vánoce nezůstávají beze změny. Září dál vánoční stromky, čekají se dárky, ale mizí už jesličky (...) Malý Ježíšek, ležící ve chlévě na slámě vedle volka a oslíka, nad chlévem zářící betlémská hvězda, to byl symbol starých Vánoc. Proč? Měl připomínat pracujícím a bídným, že chudí patří do chléva. Když se mohl narodit a bydlet v chlévě Ježíšek, proč byste tam nemohli bydlet vy? (...) Tak mluvili k chudým a pracujícím bohatí a mocní. Ježíšek vyrostl, zestaral, narostly mu vousy a stává se z něho Děda Mráz. Nechodí již nahý a otrhaný, ale je pěkně oblečený, v beranici a kožichu. Nazí a otrhaní nechodí již dnes také pracující a jejich děti,“⁸⁷

Ježíška se i přese všechny snahy však nepodařilo z českých tradic vymazat. V padesátých letech děti dostávaly pod stromeček mimo typické oblečení především stavebnice Merkur, vláčky nebo základní dostupné sportovní vybavení.

V šedesátých letech už začaly být Vánoce více konzumní, hračky byly vyráběny především ze dřeva a nově i z umělých hmot. Klasicky a neodmyslitelně k Vánocům patřila štědrovečerní večeře, která je známá prakticky ve stejné podobě až dodnes. Jako vánoční ovoce byly přiváženy nejčastěji banány nebo mandarinky⁸⁸. 70. a 80. léta proběhla podobně jako léta 60., jen se ještě více zvýšilo spotřební měřítko. Tehdejšími favority

---

⁸⁷ Vánoční projev předsedy vlády Antonína Zápotockého 1952. In: *Youtube* [online]. [cit. 2019-04-18].

⁸⁸ Vánoce za socialismu. *IDnes* [online]. [cit. 2019-04-18].

mezi dárky byly například hra Dostihy a sázky, stavebnice Cheva nebo autodráhy.⁸⁹

Druhým nejdůležitějším svátkem v Čechách jsou pravděpodobně Velikonoce. Ovšem i přes fakt, že byla v Ústavě socialistického Československa zakotvena svoboda vyznání, byly křesťanské tradice z oslav Velikonoc vymazány. O Velikonocích se mluvilo především jako svátcích přicházejícího jara.

Jedním z příkladů vymizení náboženských motivů je například kalendář s obrázky Josefa Lady, který vyšel ve druhé polovině osmdesátých let. V tomto kalendáři byl použit Ladův cyklus Dvanáct měsíců, který ilustrátor vytvořil v roce 1941. Samozřejmě ani tento kalendář nešel cenzuře. Veškeré náboženské motivy byly odstraněny, místo obrázků svatých se nacházely obrázky květin, místo jesliček byla krmítka s ptáky a tam, kde původně Lada namaloval zvony odlétající na Zelený čtvrtek do Říma, byly v kalendáři jen mraky⁹⁰.

Mnohem často se také mluvilo o výletech do probouzející se přírody. V souvislosti s výlety se také hovořilo o zahraničních návštěvnících, kteří během Velikonoc přijeli právě do Československa⁹¹, kde si všichni turisté pochvalují úroveň našich služeb, obdivují lidské zvyky a tradice, lacino nakupují luxusní zboží Československa a na hranicích projíždí oproti okolním státům hladce a bez čekání.

Nejtypičtějšími projevy na Velikonoce zůstávaly světské zvyky. Z nich to bylo především pečení beránka a mazance, chození s pomlázkou, polévání, vykupování se vajíčky a vytváření pohoštění koledovníkům.

---

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ KINDLOVÁ, Veronika. Socialistické Velikonoce bez náboženství. *Český rozhlas: Plus* [online]. 2019-04-01 [cit. 2019-04-19].

⁹¹ Tamtéž.

Jedním z dalších hlavních svátků socialismu byl nepochybně Mezinárodní den žen (MDŽ). Nejednalo se sice o pracovní volno, nicméně oslavy okolo něj byly velké a bujaré. Vrcholnou událostí MDŽ bylo setkání delegace vybraných žen s hlavou státu, nejvyššími představiteli vlády a komunistické strany⁹².

Mezinárodní den žen byl tak moc oslavován pravděpodobně i z důvodu potlačeného svátku matek. Oslavy dne matek jsme totiž převzali po americké předloze (oslavy zde probíhají každou druhou neděli v květnu).

Nejtypičtějším symbolem MDŽ jsou květiny. Přinést manželce, mamince, sestře, babičce nebo kolegyni květinu byla prakticky povinnost. Mezi prvky oslav ale nepatřily pouze květiny. Děti pravidelně každý rok vytvářely ve školách a družinách předměty pro maminky a babičky. Pionýři chodili recitovat básně a předávat drobné dárky vlastní výroby seniorkám do domovů důchodců nebo ženám z partnerských podniků školy. Slavilo se i v podnicích, kde se konaly velkolepé večírky a oslavy, ženy dostávaly od příslušníků ROH⁹³ nejen klasické rudé karafiáty, ale i šátky, ručníky, mýdlové kazety nebo lázeňské pohárky⁹⁴. I kulturní vložky ale měly své místo. Například citování básně Michala Sedloně z padesátých let opěvující ženu coby budovatelku:

Parfémem pleť nevoní si,
 Neobléká drahé róby,
 Statné děvče v kombinéze,
 Hrdinkou je naší doby.
 Její stroj nás k zítřku veze,
 Z políček se stanou lány,
 Jednou zorá všechny meze,

⁹² Mezinárodní den žen za socialismu: Budovatelky, matky i hospodyňky. *Český rozhlas: Plus* [online]. [cit. 2019-04-18].

⁹³ Revoluční odborové hnutí. Jedna z největších společenských organizací v socialistickém Československu, členství bylo automatické a neoficiálně povinné.

⁹⁴ *Byl Mezinárodní den žen za komunismu skutečně svátkem žen?* [online]. 2015 [cit. 2019-04-18].

I ty, co jsou mezi námi.⁹⁵

Pro většinu společnosti byl ale Mezinárodní den žen spíše než oslavou žen jako budovatelek socialismu, oslavou ženství v jeho nejtradičnější podobě. Dokládají to i zábavné pořady věnované dni žen, nebo gratulace ve zprávách a jiných mediálních souborech. Jednalo se zkrátka o vřelý svátek věnovaný ženám.

Další svátky a oslavované dny probíhaly především v květnu, přičemž tyto květnové události bývaly na plakátech a jiných propagačních materiálech uvedeny většinou společně, pravděpodobně z důvodu časové blízkosti. V květnu se slavil svátek práce, den narození Karla Marxe (5. května) a osvobození Československa Rudou armádou (9. května). Nejslavnějším z těchto tří dnů byl bezesporu první máj.

Svátek práce neboli 1. Máj jistě patřil mezi nejdůležitější svátky socialistických zemí. Organizovaly se masové prvomájové průvody, v jejichž čele šli většinou pionýři v krojích, často před tribunou s místními představiteli KSČ. Účast na oslavách prvního máje byla zpravidla neoficiálně povinná.

V průvodech byly zastoupeny národní a družstevní podniky, školy a jiné výchovné organizace (často v oblečení typickém pro jejich profesi). Pro děti byly pořádány poutě s velkou spoustou atrakcí, pro rodiče bylo vyhovujícím pracovní volno. Neodmyslitelnou součástí takového prvomájového průvodu byly nejrůznější transparenty a mávátka, balonky pestrých barev. Často do průvodu patřila i přehlídka vojenské bojové techniky, projevy funkcionářů KSČ z tribuny a nakonec lidová zábava. V době normalizace zaznívaly v projevech ale i požadavky světového míru a odzbrojení⁹⁶.

---

⁹⁵ SOUKUPOVÁ, Jana. *Rudé karafiáty a špatná poezie* [online]. 2010-03-07 [cit. 2019-04-18].

⁹⁶ První máj a jeho tradice. *Britské listy*[online]. 2004-04-30 [cit. 2019-04-18].

5.5 Do It Yourself kultura v Československu

Do It Yourself (DIY), v překladu „Vytvoř si sám“ je rozhodně suverénní částí kulturní oblasti. Jedná se o zhotovení si užitečného výrobku, oblečení nebo jiných věcí. Za reálného socialismu v Československu se DIY kultura vyvinula prakticky okamžitě. Vzhledem k nedostatku zboží na trhu a chutí jednotlivce se identifikovat jinak než uniformou, byla DIY kultura vnímána jako jedno z východisek.

Typickým jevem v této kultuře bylo pak hlavně tvoření oblečení, které bylo na trhu omezeno jak počty vyrobených kusů, tak vzhledem nebo materiálem. Klasickými činnostmi bylo vyšívání, batikování, háčkování nebo později nažehlování a záplatování.

„Abychom se vyhnuli uniformitě, bylo se třeba pořádně snažit; podplatit prodavačku, čekat ve frontě na nějaký dovozo­vý výrobek, utratit měsíční příjem na džíny na černém trhu, hromadit látky a šít podle obrázků z cizích časopisů,“⁹⁷

Původně nebyly na trhu ani módní ženské časopisy v podobě, kterou známe dnes. Západoněmecký časopis *Burda Moden* v socialistických zemích nevycházel, původně se jen pašoval a určitý kus si mezi sebou ženy půjčovaly⁹⁸. V osmdesátých letech pak začal tento časopis vycházet legálně i v zemích socialistického bloku. Z českých časopisů to pak byla *Vlasta*, *Žena a móda* nebo *Praktická žena*, které sloužily tehdejší­m obyvatelům Československa jako inspirace.

„V Burda Moden byly hezký fotky oblečení a byla tam papírová příloha, kterou šlo vytrhnout. Byl to vlastně střih. Když se rozložila ta

⁹⁷ DRÁKULICOVÁ, Slavenka. *Jak jsme přežili komunismus*. Praha, 2006, str. 67.

⁹⁸ STOJANOVÁ, Veronika. *Fenomén "Do It Yourself"*. Praha, 2014. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Vedoucí práce Doc. PhDr. Marie Fulková, Ph.D.

příloha, bylo to velký třeba metr na metr a tam byly nakreslený jednotlivý díly. Vystříhli jsme si ty díly a vznikl vlastně předek, zadek, rukáv, prostě stříh toho oděvu. Pak jsme koupili látku a podle toho jsme vyrobili kus oblečení.“⁹⁹

Nejen tyto časopisy ale ovlivňovaly tehdejší tvorbu. Jedním z příkladů je i ovlivnění literaturou, které zažila jedna z respondentek této bakalářské práce:

„Oblečení bylo buď hnusný, nebo nepříjemný. Když to šlo, koupili jsme bony a šli do Tuzexu, ale na to měl jen málokdo. Tak jsem si doma půjčila nějaký uklízecí prostředky, vzala džíny a postříkala je tím prostředkem. Vznikly mi tak suprový plísňáče,“¹⁰⁰

„Vzala jsem si tátovo bílý tílko, koupila si barvu v drogerii za 5 korun a tílko obarvila na fialovo. Doma jsem našla v dílně nějaký cvočky a ty jsem si nacvakala na horní lem toho tílka.“¹⁰¹

„Na klasický bílý tričko jsem si nažehlila srdce, který jsem koupila na střelnici. To bylo skvělý, mám ho asi ještě někde doma. Potom jsem si třeba šila šaty ze dvou kusů látky, tmavě hnědý a světle hnědý, což vytvořilo moc pěkněj kontrast.“¹⁰²

Vedle oblečení ale kutilství probíhalo i v jiných sférách každodenního života reálně socialistické éry. Mezi nejzajímavější artefakty takového domácího umění se dá zařadit například vyrobení varné konvice z kelímku, počítačové myši z krabičky od mýdla nebo i hudební nástroje jako kytara¹⁰³. Do DIY kultury se dá zařadit ale prakticky cokoliv, co člověk vytvoří svépomocí, ať už se jedná o výše zmíněné výrobky nebo třeba o

---

⁹⁹ Informátor 3.

¹⁰⁰ Informátor 11.

¹⁰¹ Informátor 8.

¹⁰² Informátor 7.

¹⁰³ DRÁKULICOVÁ, Slavenka. *Jak jsme přežili komunismus*. Praha, 2006, str. 69.

vlastní obydlí. Například chaty byly vymyšleny a budovány přímo za účelem trávení volného času, seberealizace a zejména uspokojování jejich majitelů a stavitelů¹⁰⁴, i proto lze chataření zařadit mezi DIY kulturu, jelikož právě zde mohla probíhat pravá seberealizace ducha tehdejších lidí. Pojmem „chatař“ zde ale bude myšlen převážně vlastník, pronajímatel nebo obyvatel chaty.

„Chata je většinou jednoduchá, malá stavba v přírodě nebo mimo město, kterou si vlastník vlastnoručně vystavěl a která často využívá recyklované nebo různé levně dostupné materiály,“¹⁰⁵

Charakteristickým rysem těchto architektonických kulturních památek je jejich zcela originální ztvárnění, kde měli majitelé tzv. volnou ruku. Chatařům se jejich stavení tolik líbilo především právě proto, že si jej mohli sami vybudovat a upravit dle vlastního nápadu. Bylo s tím sice spojeno velké množství úsilí, ale možná i z tohoto důvodu si lidé představu vlastní kreativity tolik oblíbili. Chaty mívaly často stanovenou maximální možnou velikost a zpravidla vytvářely vlastní osady nebo kolonie.

S chatařením souvisí neodmyslitelně i zahrádkaření, které se sice může zdát jako oddělené, neboť chatař nemusí nutně být zahrádkář, nicméně na zahrádkách se většinou objevovaly právě malé, jednoduché chaty, které si pronajímatelé zahrádek často stavěli vlastnoručně.

Způsob vedení politiky socialismu nadále rozvíjel trend chataření. Socialismus nikdy aktivně a oficiálně chataření nepodporoval, postoje ke chataření ze strany moci byly spíše neutrální. Později pak přešel komunismus ke skryté podpoře¹⁰⁶. Za reálného socialismu došlo k největšímu rozmachu zahrádek a chat, pravděpodobně kvůli omezování individuálních svobod jednotlivců ve všedním životě. Zahrádky a chaty byly

---

¹⁰⁴ JANALÍK, Oldřich. *Stavíme chatu*. Praha, 1970, str. 22.

¹⁰⁵ ZAPLETALOVÁ, Veronika. *Chatařství: Architektura lidských snů a možností*. Praha, 2007, str. 13.

¹⁰⁶ SMÉKALOVÁ, Martina. *Fenomén chataření a chalupaření v České republice*. Brno, 2009. Bakalářská práce. Masarykova univerzita.

příjemným zpestřením jejich života. Lidé si pořizovali druhé domovy z důvodu, že jako jedny z mála možností nabízely svobodu k vyjádření projevu a do velké míry tak představovaly protiklad života v domovu prvním¹⁰⁷.

---

¹⁰⁷ SMÉKALOVÁ, Martina. *Fenomén chataření a chalupaření v České republice*. Brno, 2009. Bakalářská práce. Masarykova univerzita.

6 Závěr

Cílem této práce bylo pomocí dobových dokumentů, kvalitativních rozhovorů a využití literatury poukázat na skutečnost, že pro předlistopadové Československo (vymezené lety 1948-1989) byly charakteristické kulturně podmíněné rámce jednání a chování, které byly vázány především na období tzv. reálného socialismu, který je tak možné vnímat jako specifické historické období se svojí vlastní, svébytnou každodenní kulturou.

V úvodu jsem se zabývala především časovou a definiční specifikací reálného socialismu, následně pak definicí každodennosti a vymezením pojetí kulturního typu a životního stylu. V dalších kapitolách jsem se věnovala jednotlivým oblastem kulturního života v tehdejší Československu, ke kterým patřily slučující občanské organizace, ekologická hnutí nebo specifické prvky urbanizace za reálného socialismu.

I přese všechny snahy vyhnout se politické situaci v Československu za socialismu, politika a kultura byly provázané a nešly striktně oddělit. Z tohoto důvodu je v práci tematizován i politický kontext, který doprovázel a v mnohém i podmiňoval kulturním dění v tehdejší Československu.

Reálný socialismus lze označit za specifický, svébytný, kulturní typ, pro nějž jsou charakteristické znaky, které pro jiné období charakteristickými nejsou. Většina ze společenských skupin a subkultur, jako jsou punkeři, trampové, skauti a mnoho dalších, buď vznikly nebo se nejvíce rozvíjely za socialismu a zažily v tomto období největší boom. V české a slovenské kultuře ale tyto skupiny zůstávají dodnes a dodnes jsou právoplatnými činiteli a tvůrci kultury současné, což nutně evokuje kontinuitu kulturních návyků, vzorců a postojů až do dnešní doby.

7 Seznam použité literatury

7.1 Literatura

30 let svobody: Sídliště se stavěla pro mladé rodiny. *Mladá fronta DNES: Praha*. Praha, 2019, XXX. (75).

BLAŽEJOVSKÝ, Jaromír, Trezor a jeho děti. Poznámky k zakázaným filmům v socialistických kinematografiích. In: *Illuminace* 23, 2010.

BŘEČKA, Bruno. *Kronika čs. Skautského hnutí do roku 1990*. Brno: Junák, 1999.

ČMOLÍK, Otto. *Kapitoly z historie Pionýrské organizace v Československu*. Praha: Mladá fronta, 1979.

DOUGLAS, Jim Davis. *Understanding Everyday Life*. Londýn: Oxford, 1973.

DOUSKOVÁ, Irena. *Hrdý Budžes*. 3. Praha: Petrov, 2018.

DRAKULICOVÁ, Slavenka. *Jak jsme přežili komunismus*. Lidové noviny, 2006.

DŘEVÍNEK, Karel. *Výchovný systém s cizími prvky?* Hradec Králové: Krajský dům pionýrů a mládeže, 1980.

HURIKÁN, Bob. *Historie trampingu*. 1940.

JANALÍK, Oldřich. *Stavíme chatu*. Praha: Merkur, 1970.

JIROUS, Ivan Martin. *Pravdivý příběh Plastic People*. Praha: Torst, 2008.

KNAPÍK, Jiří. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967: Svazek I. A-O*. Praha: Academia, 2011.

KOLÁŘOVÁ, Marta, ed. *Revolta stylem: Hudební subkultury mládeže v České republice*. Praha: SLON, 2011.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Pionýrská encyklopedie 1*. Praha: Mladá fronta, 1978.

KOSÍK, Karel. *Dialektika konkrétního: Studie o problematice člověka a světa*. Praha, Nakladatelství Československé akademie věd, 1966.

LACHMAN, Tomáš. *Filmová cenzura v ČSR v letech 1919-1939*. In: *Illuminace XVIII.*, 2006, 3.

LENDEROVÁ, Milena, Marie MACKOVÁ a Tomáš Jiránek. *Z dějin české každodennosti: Život v 19. století*. Praha, Karolinum, 2009.

MUSIL, Jiří. *Zrod velkoměsta: Urbanizace v českých zemích a Evropě*. Praha: PASEKA, 2002.

NEŠPOR, Zdeněk. *Víra bez církve?* Praha: Sociologický ústav Akademie věd, 2004.

NIETHAMMER, Lutz. *Oral history in der deutschen zeitgeschichte*. Frankfurt nad Mohanem, 1980.

NOHEJL, Marek. *Lebenswelt a každodennost v sociologii Alfreda Schütze: pojednání o východiscích fenomenologické sociologie*. Praha: SLON, 2001.

PELC, Jan. *...a bude hůř. 2*. Praha: Panorama, 1990.

PLECHATÁ, Jana. *Spolu s Němci vyhnali z kraje i kulturu a tradice. Mladá fronta DNES: Karlovarský kraj*. 2012, XXIII. (169)

PRUŠA, Jiří. *Abeceda reálného socialismu*. Avia Consultans, 2011.

Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé, r. 1948.

SMÉKALOVÁ, Martina. *Fenomén chataření a chalupaření v České republice*. Brno, 2009. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Mgr. Ivan Chorvát, Csc.

STEINBACH, Martin. *Trezorové filmy v Československu a jejich tvůrci: Vybrané příklady*. Plzeň, 2015. Diplomová práce. Západočeská univerzita. Vedoucí práce PhDr. Lukáš Novotný, Ph.D.

STOJANOVOVÁ, Veronika. *Fenomén „Do It Yourself“*. Praha, 2014. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Vedoucí práce Doc. PhDr. Marie Fulková, Ph. D.

VANĚK, Miroslav. *Nedalo se tady dýchat: Ekologie v českých zemích v letech 1968 až 1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1996.

VANĚK, Miroslav. *Ostrůvky svobody*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2002.

VELEK, Josef. Akce Brontosaurus. *Mladý svět*. 1976, XVI. (3).

ZAPLETALOVÁ, Veronika. *Chatařství: Architektura lidských snů a možností*. Praha: Era, 2007.

7.2 Internetové zdroje

„Jen řekni Sokolov“. Před 45 lety se konal první Festival politické písně. *Česká televize* [online] 2018-03-16 [cit. 2019-04-19]- Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/kultura/2421259-jen-rekni-sokolov-pred-45-lety-se-konal-prvni-festival-politicke-pisne>.

100 let trampingu. *Trampský magazín* [online]. 2014 [cit. 2019-04-19]. Dostupné z: <https://www.trampsky-magazin.cz/100-let-trampingu>.

A Dictionary of Sociology: Real Socialism. *Encyclopedia.com* [online]. [cit. 2019-04-10] Dostupné z: <https://www.encyclopedia.com/social-sciences-and-law/sociology-and-social-reform/sociology-general-terms-and-concepts/real#realsocialism>

BÁRTA, Jan. Orální historie ve výzkumu neoficiální hudební scény, punku a nové vlny, v 80. letech v ČSSR. *Antropoweb* [online]. [cit. 2019-04-17]. Dostupné z: <http://www.antropoweb.cz/cs/oralni-historie-ve-vyzkumu-neoficialni-hudebni-sceny-punku-a-nove-vlny-v-80-letech-v-cssr>.

Byl mezinárodní den žen za komunismu skutečně svátkem žen? [online]. 2015 [cit. 2019-04-18]. Dostupné z: <http://www.apartment-in-zlin.cz/novinky/blog/byl-mezinarodni-den-zen-za-komunismu-skutecne-svatkem-zen.html>.

Festival politické písně. *Dějepis21* [online]. 1976 [cit. 2019-04-19]. Dostupné z: <http://www.dejepis21.cz/festival-politicke-pisne>.

Historie Porty. *Porta* [online]. 2015-09-19 [cit. 2019-04-19]. Dostupné z: <http://www.porta-festival.cz/historie-porty>.

HRABALÍK, Petr. Rudolfov u Českých Budějovic aneb „Budějovický masakr“, březen 1974. *Česká televize* [online]. [cit. 2019-04-17]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/specialy/bigbit/ceskoslovensko/clanky/236-rudolfov-u-ceskych-budejovic-aneb-budejovicky-masakr-brezen-1>.

KINDLOVÁ, Veronika. Socialistické Velikonoce bez náboženství. *Český rozhlas: Plus* [online]. [cit. 2019-04-19]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/socialisticke-velikonoce-bez-nabozenstvi-a-s-durazem-na-budovani-6518397>.

LOZOVIUK, Petr. Možnosti a limity etnologického studia reálného socialismu. *Antropoweb* [online]. 2005 [cit. 2019-07-22]. Dostupné z: http://www.antropoweb.cz/media/webzin/webzin_03_2005/01_lozoviuk.pdf

Mezinárodní den žen za socialismu: Budovatelky, matky i hospodyňky. *Český rozhlas: Plus* [online]. [cit. 2019-04-18]. Dostupné z:

<https://plus.rozhlas.cz/mezinarodni-den-zen-za-socialismu-budovatelky-matky-i-hospodynky-7781058>.

Na pokraji katastrofy. *Česká televize: Příběhy 20. století* [online]. [cit. 2019-04-17]. Dostupné z:

<https://www.ceskatelevize.cz/porady/11454740577-pribehy-20-stoleti/>

Podzemníci. In: HERMANOVÁ, Viktorie, Andrea ŽIŽKOVÁ, Štěpánka HEMPLOVÁ, Libuše PIPOTOVÁ a Kateřina HORYNOVÁ. *Youtube* [online]. [cit. 2019-04-17]. Dostupné z: www.youtube.com

První máj a jeho tradice. *Britské listy* [online]. 2004-04-30 [cit. 2019-04-18]. ISSN 1213-1792. Dostupné z: <https://legacy.blisty.cz/art/17905.html>.

Před 40 lety se rozjel slavný kostel v Mostě a Čech si rýpnul do komunistů. *Deník: Ústecký kraj* [online]. 2015-09-28 [cit. 2019-04-17]. Dostupné z: <https://www.denik.cz/ustecky-kraj/pred-40-lety-se-rozjel-slavny-kostel-v-moste-a-cech-si-rypnul-do-komunistu-20150928-sor4.html>.

SOUKUPOVÁ, Jana. *Rudé karafiáty a špatná poezie* [online]. 2010-03-07 [cit. 2019-04-18]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/archiv/mezinarodni-den-zen-mdz-poezie.A100307_102435_kavarna_chu

Škola normálního života. *Česká televize: Příběhy 20. století* [online]. [cit. 2019-04-17]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/11454740577-pribehy-20-stoleti/216562261760001-skola-normalniho-zivota/>.

Vánoce za socialismu. *IDnes* [online]. [cit. 2019-04-18]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/jezisek-deda-mraz-vanoce-zapotocky-komuniste.A171222_202328_domaci_pmk.

Vánoční projev předsedy vlády Antonína Zápotockého 1952. In: *Youtube* [online]. [cit. 2019-04-18]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=72yxNER7Dhk&t=114s>.

7. 3 Seznam informátorů

Informátor 1; žena; narozena v roce 1950

Informátor 2; muž; narozen v roce 1953

Informátor 3; muž; narozen v roce 1967

Informátor 4; žena; narozena v roce 1956

Informátor 5; muž; narozen v roce 1972

Informátor 6; žena; narozena v roce 1969

Informátor 7; žena; narozena v roce 1969

Informátor 8; muž; narozen v roce 1964

Informátor 9; muž; narozen v roce 1968

Informátor 10; žena; narozena v roce 1968

Informátor 11; žena; narozena v roce 1967

Informátor 12; muž; narozen v roce 1962

8 Resumé

Cílem bakalářské práce s názvem „Socialismus jako kulturní typ“ je seznámení se s kulturou reálného socialismu v českých, respektive slovenských zemích.

Práce se zabývá sledováním jednotlivých rysů kultury, které zažívají vznik nebo největší vývoj v éře socialismu v Československu. Mezi ně patří například český skauting, Pionýrská organizace, tramping, punk a nová vlna, underground nebo Do It Yourself kultura.

Práce začíná vymezením a definováním reálného socialismu, každodennosti a kulturního typu. Následně pokračuje typickými kulturními prvky, které již byly zmíněny výše a o kterých se dá hovořit, že jsou charakteristickými pro období 1948-1989.

8.1 Resumé v anglickém jazyce

The aim of the bachelor thesis called "Socialism as a cultural type" is to get acquainted with the culture of real socialism in Czech or Slovak countries.

The work deals with the monitoring of individual features of culture, which are experiencing the emergence or the greatest development in the era of socialism in Czechoslovakia. These include Pioneer organization, tramping, punk and new wave, underground, Do It Yourself culture etc.

The work begins with defining and defining real socialism, everydayness and cultural type. Subsequently, it continues with typical cultural elements that have already been mentioned above and which are said to be characteristic of the period 1948-1989.